

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор Чорноморського
біосферного заповідника

А.П. Юрченко
А.П. Юрченко
12 2021 р.

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО ЕКОЛОГІЧНУ ОСВІТНЬО-ВИХОВНУ ДІЯЛЬНІСТЬ
ЧОРНОМОРСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
НАН УКРАЇНИ В 2021 РОЦІ

м. Гола Пристань

1. Організація екологічної освітньо-виховної роботи.

1.1. Наявність структурного підрозділу з екологічної освітньо-виховної роботи та його склад (штатні одиниці). Відповідальний працівник за організацію екологічної освітньо-виховної роботи установи.

В Чорноморському біосферному заповіднику існує відділ еколого-просвітньої роботи у складі 4 штатних одиниць. Відповідальний працівник за організацію екологічної освітньо-виховної роботи – завідувача відділом Бахтіарова Л.І.

1.2. Наявність постійних форм інфраструктурного еколого-освітнього облаштування:

В заповіднику існує Еколого-освітній центр з музейною експозицією, що налічує 403 експонати, 6 шаф-вітрин, 7 діорам, 10 вітрин, 13 біогруп, демонстраційні вітрини у вигляді 40 скляних кубів та 23 пластикових шарів, 26 настінних вітрин, живописних планшетів та фотографій. Протягом 2021 року проводилося обслуговування наявних експонатів, вдосконалення інтер'єру експозиції, реставрована та оновлена вітрина «Молюски».

Карантинні умови 2021 року вплинули на кількість відвідувачів музейної експозиції еколого-освітнього центру. Порівняно з 2020 роком кількість відвідувачів ЕОЦ в 2021 році зросла, проте склала всього 539 чол., з них 51 чол. – діти дошкільного віку, 249 чол. - школярі, 2 чол. – студенти вищих навчальних закладів України, 15 чол. – закордонні відвідувачі, 35 - вчителі та керівники гуртків позашкільної освіти м. Херсона, 145 чол. - туристи з різних куточків України, 3 чол. – представники ЗМІ, 39 чол. – місцеві жителі та відпочиваючі санаторію «Гопри».

В 2021 році Еколого-освітній центр приймав відвідувачів з урахуванням площі будівлі, дотриманням маскового режиму та дистанції не менше 1,5 метра у разі проведення заходу із розміщенням осіб стоячи. Продовжилася тенденція проведення індивідуальних екскурсій музейною експозицією для окремих людей та сімей. Протягом року для одинадцяти невеликих груп школярів та двох груп дорослих проведені тематичні екскурсії музейною експозицією.

В заповіднику існує наукова бібліотека, яка налічує 3480 екземпляри та 842 видання в електронному вигляді. За 2021 рік бібліотека поповнилася 58 примірниками книжок з видавництва «Наукова думка», «Логос», «Фенікс», з Інституту енциклопедичних досліджень НАН України та 351 електронним виданням. 47 примірників книжок, якими поповнилася бібліотека заповідника, становлять видання Української природоохоронної групи, які безкоштовно передані в ЧБЗ в 2021 році.

Для проведення екологічної освітньо-виховної діяльності використовуються матеріали існуючої фототеки, слайдотеки, відеотеки. Проводиться розповсюдження буклетів, плакатів, фотоальбомів про заповідник. На електронних носіях є 2 науково-популярні фільми про заповідник «Пташине щастя» та «Чорноморський біосферний заповідник», 2 невеликих відеоматеріали «Птахи острова Смалений» та «Тендрівська коса», 2 відеоматеріали «Природні комплекси Чорноморського біосферного заповідника», зняті за допомогою квадрокоптера, 3 широкоформатних науково-популярних фільми та близько 100 презентацій.

Протягом 2021 року проведені 3 екскурсії: 2 - екологічною стежкою «До Кінських островів» для туристів з Маріуполя та для родини з Німеччини; 1 – екологічною стежкою «Скарби приморського краю» для учасників та переможців вікторини, яку проводив відділ ЕПР до Всесвітнього дня туризму і Дня туризму в Україні.

1.3. Наявність тимчасових форм інфраструктурного еколого-освітнього облаштування.

Для здійснення еколого-просвітницької роботи в еколого-освітньому центрі є переносний екофотостенд. Крім того, під час виїзних заходів використовується ноутбук, мультимедійний пристрій та переносний екран.

Для інформування місцевих жителів навколо заповідних та охоронних зон існує 154 аншлаги та інформаційні щити. Протягом року встановлені додаткові аншлаги в охоронній зоні та схеми 4-х маршрутів екологічними стежками.

В адмінбудівлі заповідника розміщений інформаційний щит-емблема.

1.4. Наявність плану заходів з екологічної освітньо-виховної роботи.

В 2021 році екологічна освітньо-виховна робота заповідника здійснювалася відповідно до затвердженого директором «Плану заходів з екологічної освітньо-виховної роботи Чорноморського біосферного заповідника НАН України на 2021 рік».

20.12.2021 р. на засіданні науково-технічної ради (протокол № 10 від 20.12.2021 р.) розглянутий і затверджений План заходів з екологічної освітньо-виховної роботи заповідника на 2022 рік.

2. Методична, організаційна та практична екологічна освітньо-виховна робота установи.

2.1. Організація та участь у масових екологічних освітньо-виховних заходах:

2.1.1. Відзначення Всесвітнього дня водно-болотних угідь:

В Чорноморському біосферному заповіднику низка заходів до Всесвітнього дня водно-болотних угідь розпочалася з реєстрації на спеціальній сторінці Рамсарської конвенції <https://www.worldwetlandsday.org/en/events> запланованих заходів, які були проведені з 01.02.21 по 08.02.21 р.:

- Презентація ВБУ Чорноморського біосферного заповідника та конкурс малюнків серед учнів молодших класів.

- Розповсюдження матеріалів про ВБУ – 21 по школах міста Гола Пристань та сусідніх сіл (Об'єднана територіальна громада).

- Розміщення інформації про ВБУ 2021 в місцевій газеті «Тронка».

2.1.2. 19 лютого 2021 року з нагоди Всесвітнього дня захисту морських ссавців співробітник заповідника дистанційно проведено ознайомлення учнів 4-х класів ЗОШ №1 з китоподібними Чорного моря: видовим різноманіттям, біологічними особливостями та негативними факторами, що впливають на їх чисельність. Дельфіни досить чутливі до забруднення води, тому захід виявився дуже корисним і з точки зору екологічного виховання дітей, розуміння необхідності охорони та збереження середовища існування морських ссавців в заповіднику.

2.1.3. З нагоди Всесвітнього дня дикої природи співробітники заповідника підготували інформаційні матеріали та наочність і передали в Голопристанську гімназію та дитячий дошкільний заклад № 2 «Посмішка» м. Гола Пристань для проведення заходу в умовах карантинних обмежень.

Вчителі та вихователі ознайомили дітей з різними видами тварин і рослин лісових масивів заповідника, їх цінністю та необхідністю збереження.

2.1.4. 20.03.21 р. до Всесвітнього дня Землі в умовах карантинних обмежень працівниками Служби державної охорони заповідних територій було проведене прибирання заповідного узбережжя Прибирання здійснювалося на ділянці «Потіївській» від шлагбаума до кордону «Морський». Проведена значна робота і заповідне узбережжя знаходиться без пластику, скла та іншого сміття, що виноситься морем.

2.1.5. 31.05.21 р. до Міжнародного Дня захисту дітей була проведена благодійна акція та екскурсія музейною експозицією для учнів молодших класів шкіл міста. Діти отримали буклети, календарики, значки з символікою заповідника.

2.1.6. Напередодні Дня працівників природно-заповідного фонду відбулася зустріч з гуртківцями-краєзнавцями школи №12 м. Херсона. Дітям розповідали про унікальність Чорноморського заповідника та специфічні умови роботи в установах природно-заповідного фонду.

2.1.7. 23 серпня 2021 року до 30-ї річниці Незалежності України в еколого-освітньому центрі Чорноморського біосферного заповідника НАН України проведений День відкритих дверей.

Еколого-освітній центр відвідали місцеві жителі, мешканці інших регіонів України та зарубіжжя. Для відвідувачів проводилися екскурсії музейною експозицією, надавалися консультації та відповіді на запитання. Всім були подаровані буклети про заповідник та про еколого-освітній центр.

2.1.8. 12 вересня 2021 року в Еколого-освітньому центрі заповідника відбулася зустріч з керівниками гуртків позашкільної освіти шкіл м. Херсона.

Відповідно до Концепції екологічної освіти України природно-заповідні установи мають сприяти проведенню неформальної екологічної освіти. Чорноморський біосферний заповідник має низку розроблених заходів неформальної екологічної освіти з урахуванням місцевих природних особливостей і екологічної ситуації. На зустрічі обговорили питання екологічної освітньо-виховної роботи в сучасних умовах, специфіку роботи в заповіднику.

Співробітники еколого-освітнього відділу заповідника надали колегам інформацію про унікальні природні комплекси заповідника, його високий статус у світі та наукові досягнення. Для них провели тематичну екскурсію музейною експозицією.

2.1.9. 22.09.21 р. з нагоди відзначення Міжнародної ночі кажанів інформація про кажанів була розміщена в соціальній мережі Facebook (група «Чорноморський біосферний заповідник. Відділ еколого-просвітньої роботи») та проведений захід з учнями початкових класів Геройської загальноосвітньої школи, на якому показана презентація з демонстрацією цікавих моментів життя цих незвичайних ссавців. Завершенням цього заходу став проведений майстер-клас з виготовлення паперових кажанчиків.

2.1.9. До Всесвітнього Дня туризму та Дня туризму в Україні в соціальній мережі Facebook (група «Чорноморський біосферний заповідник. Відділ еколого-просвітньої роботи») був оголошений конкурс для любителів природи рідного краю.

В якості головного призу для учасників конкурсу відділ ЕПР запропонував безкоштовну екскурсію музейною експозицією та екологічною стежкою «Скарби приморського краю» в охоронній зоні заповідника. На згадку про відвідування ЕОЦ та природно-заповідної території усі отримали буклети та фотоальбоми про Чорноморський заповідник та незабутні враження.

2.1.10. До Міжнародного дня Чорного моря співробітники заповідника підготували тематичний відео-нарис, який розмістили на офіційному сайті заповідника та на сторінці відділу ЕПР у соціальній мережі Facebook.

2.1.11. В листопаді співробітниками відділу ЕПР підготовлений матеріал про зустріч зимуючих птахів, який розмістили на офіційному сайті заповідника та на сторінці відділу ЕПР у соціальній мережі Facebook.

2.2. Співпраця з підприємствами, установами, організаціями:

2.2.1. Органи державної влади та місцевого самоврядування:

- 01.02.21 р. – участь в онлайн-наradі з головою Державного агентства розвитку туризму щодо пріоритетних напрямків розвитку туризму в Херсонській області, що відбулася в Херсонській ОДА;

- 04.02.21 р. – участь в установчій онлайн-наradі з питань організації належної екскурсійної та рекреаційної діяльності на об'єктах природно-заповідного фонду, яку проводило Управління туризму та курортів Херсонської ОДА;

- 11.03.21 р. – участь в онлайн-конференції УТК ХОДА з питань безпеки в туризмі на території Херсонської області з представниками природоохоронних територій, громад, закладів розміщення;

07.04.21 р. – участь в онлайн-вебінарі ХОДА «Інклюзивний простір з елементами доступності для туристів з особливими потребами»;

03.06.21 р. – участь в онлайн-наradі, яку проводив Департамент захисту довкілля та природних ресурсів ХОДА;

01.07.21 р. – на засіданні комісії ХОДА з питань створення мережі шляхів активного туризму на території Херсонської області відбулася презентація маршрутів екологічних стежок в охоронних зонах заповідника;

13.07.21 р. - завдяки активній дистанційній співпраці з комісією з питань створення мережі шляхів активного туризму Управління туризму і курортів Херсонської облдержадміністрації до Реєстру шляхів активного туризму на території області внесені розроблені в Проекті організації території Чорноморського біосферного заповідника та охорони його природних комплексів маршрути 4 екологічних стежок в охоронних зонах заповідника, затверджені паспорти цих маршрутів та присвоєні номери.

22.09.21 р. – участь в нараді Міндовкілля з представниками організацій, установ природно-заповідного фонду щодо забезпечення дотримання встановлених режимів територій та об'єктів ПЗФ при проведенні заходів з охорони;

11.10-12.10.21 р. – участь в онлайн-консультаціях щодо деталізації попередньо визначених пріоритетів Програми прикордонного співробітництва Interreg NEXT «Румунія-Україна» на 2021-2027 рр.;

03.11.21 р. – участь у засіданні обласної координаційної ради з питань розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму;

- постійно надавалася інформація на запити органів державної влади та місцевого самоврядування стосовно відзначення екологічних свят, проведення різноманітних екологічних освітньо-виховних заходів, пропозиції до проектів планів та наказів;

- розповсюдження плакатів, листівок та буклетів заповідника серед установ області (через УТК ХОДА) – для оздоровчих та рекреаційних закладів південних районів Херсонської області передані 100 плакатів «Отруйні тварини півдня Херсонщини» та 200 буклетів про заповідник і про музейну експозицію еколого-освітнього центру.

2.2.2. Заклади освіти та культури:

- 05.03.21 р. – участь в якості експерта у відкритій зустрічі з експертами освітньої програми 1023.490 «Географія» Херсонського державного університету;

- 08.07.21 р. – участь в якості експерта у роботі експертної групи під час проведення акредитаційної експертизи за спеціальністю «Біологія» Херсонського державного університету;

- 24.05.21 р. – передача рослинного матеріалу для генетичного аналізу фахівцям Ужгородського національного університету;

- спільна експедиція науковця заповідника з науковцями Херсонського державного університету, Київського національного університету, Інституту екології Карпат та зарубіжними колегами;

- продовжувалася співпраця з біологічним факультетом Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кафедрою моніторингу довкілля та природокористування Навчально-наукового інституту ХНУ.

21.08-22.08. 21 р. на території заповідника юний натураліст Херсонського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді з керівником проводили дослідження в рамках юнацької дослідницької роботи

Співробітники заповідника разом з освітянами постійно намагаються підвищувати дієвість просвітницької роботи з дітьми, оскільки прекрасно розуміють, що майбутнє нашої природи залежить від того, наскільки ефективною така робота буде сьогодні:

- проведення практичних заходів та майстер-класів;
- підготовка відео-, фото, інформаційних матеріалів до відзначення різноманітних еко-подій;
- консультації під час написання рефератів, підготовки презентацій, проведення дослідницьких робіт;
- поповнення методичних кабінетів і шкільних бібліотек науково-популярними виданнями заповідника;
- професійна орієнтація з метою зацікавлення проблемами заповідання, охорони природи, активної громадянської позиції

2.2.5. Громадські організації:

- проведена зустріч представниками місцевої територіальної громади с. Іванівка та адміністрації і відділу ЕПР стосовно облаштування екологічної стежки «До Кінських островів», встановлення схеми маршруту та додаткових аншлагов на узбережжі Ягорлицької затоки;

- До Дня незалежності України проведений спільний етно-екологічний захід в долині курганів поблизу с. Іванівка та в садибі зеленого туризму «Марійкина садиба», де туристів з Маріуполя зустріли хлібом-сіллю, привітали зі святом, ознайомили з невеличким музеєм старожитностей, розповіли про народні традиції, пригостили трав'яними чаями.

3. Інформаційно-видавнича та пропагандистська діяльність

3.1. Інформація про веб-портал установи в інтернет-мережі (коли засновано, адреса, розділи тощо), організацію інтернет-розсилки новин та обговорення екологічних проблем на форумах (кількість відвідувачів)

Офіційний веб-сайт Чорноморського біосферного заповідника НАН України заснований в 2010 році. Адрес сайту www.bsbr.org.ua. Розділи: Головна, Структура, Публікації, Галерея, Новини, Послуги, Посилання, Держзакупівлі, Контакти, Про заповідник (Загальна інформація, Території, Наукова діяльність, Правила проведення наукових досліджень на території заповідника сторонніми установами).

Протягом року на веб-сайті заповідника розміщувалася інформація про найголовніші події і проведені заходи в заповіднику, про участь співробітників у конференціях, про послуги, які надає заповідник.

За 2021 рік сайт відвідали 13,035 тис. чол.

В серпні 2021 року з метою залучення додаткової аудиторії була створена група на базі платформи Facebook «Чорноморський біосферний заповідник НАНУ. Відділ еколого-просвітньої роботи», яка відкрила надзвичайно великий спектр можливостей. Це і плідне спілкування з великою кількістю людей, оперативне повідомлення про проведення заходів, проведення роз'яснювальної роботи тощо.

Тільки за 2 останніх місяців зафіксовано 1127 переглядів і розповсюджень на нашій сторінці.

3.2. Інформація про опубліковані та підготовлені до друку науково-популярні праці, буклети, путівники, листівки, плакати, аніклаги тощо (назви, тираж, видання, для яких категорій населення призначено).

3.2.1. Науково-популярні статті:

1. Бахтіарова Л.І. Особливості проведення навчальних практик студентів в Чорноморському заповіднику/Актуальні проблеми формальної і неформальної освіти з моніторингу довкілля та заповідної справи: зб. тез доповідей I Міжнародної інтернет-конференції (м. Харків, 26 лютого 2021 р.) – Харків: ХНН ім. В.Н. Каразіна, 2021. – С. 13-16.

2. Bakhtiarova L.I. Recreational area – a potential source of the reserved water area pollution./International scientific conference “Marine ecosystems: research and innovations” : Book of abstracts (27-29 October, 2021, Odessa, Ukraine) / Minicheva G.G., Snigirova A.A. (eds.) Odessa-Istanbul, 2021. 88 pp./, - 2021. – 11 p.

3. Бахтіарова Л.І. Екологічна освітньо-виховна робота Чорноморського біосферного заповідника в умовах пандемії/Збереження біорізноманіття степової зони України в умовах змін клімату та природокористування (до 60-річчя створення Українського степового природного заповідника НАН України):зб. тез і доповідей науково-практичної конференції (сmt. Більмак Запорізької області, 9-20 жовтня 2021 р.). -

4. Плющ В. Музей Чорноморського біосферного заповідника НАН України як платформа сенсорної інтеграції людини та природи. *Музейна педагогіка — проблеми, сьогодення, перспективи*: матеріали 9 науково-практичної конференції (7-8 жовтня 2021 р.). Київ, 2021. С.142-144.

3.2.2. Виготовлені календарі та календарики:

- настінний календар «Півники карликові - 100 екз.;
- календарик «Дибка степова – вид Червоної книги України» - 1000 екз.

3.3. *Інформація про власні видання (газети та журнали), їх основну тематику.*

Власних видань заповідник не має.

3.4. *Перелік програм та сюжетів на радіо і телебаченні (назва студії, хто з працівників брав участь у підготовці), опублікованих статей та інформаційних повідомлень.*

3.4.1. Програми та сюжети на радіо і телебаченні:

- Інтерв'ю ст. інспектора служби державної охорони заповідних територій ЧБЗ суспільному телебаченню України – 23.05.21 р.

- 06.07.21 р Зав. відділу взяла участь в передачі Українського радіо Херсон «Нові туристичні маршрути Херсонщини», де презентувала 4 маршрути активного туризму в охоронних зонах заповідника;

- 07.07.21 р. трансляція передачі Українського радіо Херсон від 06.07.21 р. про нові туристичні маршрути Херсонщини на телеканалі «Скіфія»;

- 30.10.21 р. – відеоролик про Чорне море на сторінці відділу у Facebook;

- 31.10.21 р. – відео «Чорне море очима дітей» на сторінці відділу у Facebook.

3.4.2. Публікації в засобах масової інформації:

- «Зуміли зацікавити не дитячою темою», «Херсонщина в пріоритеті щодо розвитку туризму». Газета «Тронка» № 6 (101879) від 11.02.21 р.

- «Морські ссавці потребують охорони». Газета «Тронка» № 8 (101881) від 25.02.21 р.

- «Підвищувати дієвість просвітницької роботи». Газета «Тронка» № 10 (101883) від 11.03.21 р.

- «Питання біонебезпеки залишилося поза увагою». Газета «Тронка» № 11 (101884) від 18.03.21 р.

- «Для туристів з особливими потребами». Газета «Тронка» № 15 (101888) від 15.04.21 р.

- «Неодмінна умова сталого розвитку суспільства». Газета «Тронка» № 21 (101894) від 27.05.21 р.

- «Експедиція науковців з чотирьох країн». Газета «Тронка» № 26 (101898) від 24.06.21 р.

- «Презентація шляхів активного туризму». Газета «Тронка» № 28 (101884) від 15.07.21 р.

3.5. Тематика лекцій та бесід, контингент слухачів, найменування установи/підприємства/організації, де прочитано лекцію, проведено бесіду.

Зустрічі з групами відвідувачами еколого-освітнього центру завжди починаються з вступної лекції або бесіди про особливості функціонування Чорноморського біосферного заповідника та проблеми природно-заповідного фонду України. В 2021 році в еколого-освітньому центрі заповідника було проведено 3 лекції для групи із Маріуполя, учасників організованої відділом ЕПР вікторини та для керівників гуртків позашкільної освіти з Херсона.

4. Підвищення кваліфікації працівників установ ПЗФ та сприяння підготовці кадрів у природоохоронній сфері

4.1. Підвищення кваліфікації працівників шляхом навчання, участі у семінарах та тренінгах, зустрічах з обміну досвідом тощо.

26.02.21 р. зав. відділу взяла участь у I Міжнародній інтернет – конференції «Актуальні проблеми формальної і неформальної освіти з моніторингу довкілля та заповідної справи», яку проводив Навчально-науковий інститут екології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, де поділилася багаторічним досвідом роботи Чорноморського біосферного заповідника з вищими навчальними закладами України.

30.09.21 р. співробітники відділу дистанційно взяли участь у засіданні круглого столу «Розвиток бьордвотчингу в Україні», який був організований Чорнобильським радіаційно-екологічним заповідником та проводився в Орхуському центрі. Через програму «Zoom» учасникам круглого столу була представлена презентація маршрутів з майданчиками спостереження за птахами в охоронних зонах Чорноморського заповідника, підтримані пропозиції щодо розбудови та популяризації цього виду діяльності в установах природно-заповідного фонду України.

7-8 жовтня 2021 р інженер I категорії відділу еколого-просвітньої роботи заочно приймала участь в роботі IX Науково-практичної конференції «Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи», що відбувалася у Національному заповіднику «Києво-Печерська лавра».

27-29.10.21 р. зав. відділу приймала участь в науковій конференції «Морські екосистеми: дослідження та інновації», яку проводив Інститут морської біології.

Відділ еколого-просвітньої роботи заповідника проводить велику практичну і просвітницьку роботу зі зменшення забруднення прибережної смуги заповідної зони поблизу рекреаційної зони Залізний Порт. Існує нагальна потреба у розробці регіональної стратегії щодо поводження з відходами у прибережній смузі існуючої рекреаційної зони. На конференцію були подані тези «Рекреаційна зона – потенційне джерело забруднення заповідної акваторії».

02.12.21 р. співробітники відділу взяли участь в науково-практичній конференції «Збереження біорізноманіття степової зони України в умовах змін клімату та природокористування (до 60-річчя створення Українського степового заповідника НАН України), на якій виступили з презентацією та взяли участь в обговоренні доповідей та презентацій учасників конференції.

4.2. Організація та проведення в установі навчання, семінарів та зустрічей з обміну досвідом для підвищення кваліфікації працівників установи, інших установ та організацій

4.2.1. В 2020 році семінари та навчання в заповіднику не проводилися.

4.3. Проведення наукової та виробничої практики студентів та аспірантів професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

- З 30.09.21 р. по 02.10.21 р. на лісостепових ділянках заповідника магістерські дослідження для виконання кваліфікаційної роботи магістра за темою «Наземні тихоходи (Tardigrada) Чорноморського біосферного заповідника» проводив 1 магістрант біологічного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна;

- З 5 квітня по 14 травня 2021 року на виробничій практиці в заповіднику перебувала студентка 4 курсу Херсонського державного університету спеціальності 101 Екологія.

- В серпні та грудні дослідження берегової зони заповідника проводили аспірант та докторант, завідувач кафедри екології та географії Херсонського державного університету;

5. Джерела та напрями фінансування екологічної освітньо-виховної роботи

Фінансування екологічної освітньо-виховної роботи відбувається відповідно до затвердженого Національною академією наук кошторису на 2021 рік за рахунок загального та спеціального фондів державного бюджету України. В 2021 році кошти зі спецфонду використані на видання календарів та календариків.

6. Інформація про платні послуги, пов'язані з організацією та проведенням освітньо-виховних і природоохоронних заходів (назва послуг, отримані кошти за окремі послуги)

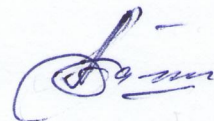
Інформація про платні послуги, які надає заповідник, розміщена на офіційному сайті заповідника. В 2021 році за проведення екологічної освітньо-виховної роботи заповідник отримав 7 739 грн, в тому числі вартість квитків за екскурсії музейною експозицією склала 3681 грн, вартість послуг екскурсовода в ЕОЦ та на екологічних стежках 3280 грн, вартість реалізації друкованої науково-популярної продукції – 440 грн, благодійні внески склали 398 грн.

7. Пропозиції щодо вдосконалення екологічної освітньо-виховної роботи установи.

2021 рік – другий рік пандемії - остаточно підтвердив необхідність адаптації до незворотних змін, що відбулися в країні. Постала необхідність інтенсивніше використовувати сучасні інформаційні технології та дистанційні форми роботи.

В 2022 році впровадження інтерактивних способів поширення та отримання інформації допоможе нам підвищити інформативність музейної експозиції та зацікавленість відвідувачів. З метою вдосконалення та осучаснення екологічної освітньо-виховної роботи необхідне додаткове оснащення відділу сучасним обладнанням (комп'ютерами, принтерами, сканерами, фотоапаратами).

Зав. відділом еколого-просвітньої роботи

 Л.І. Бахтіарова